

TRIẾT - CHÍNH TRỊ HỌC

MÔ HÌNH VÀ THỂ CHẾ CHÍNH QUYỀN ĐÔ THỊ TRONG XU HƯỚNG ĐÔ THỊ HÓA Ở VIỆT NAM: CHÌA KHÓA VÀNG ĐỂ CẤT CÁNH KINH TẾ

PGS.TS. NGUYỄN TẤN PHÁT^(*)

TÓM TẮT

Quá trình đô thị hóa nhanh tại các thành phố lớn ở Việt Nam đang đặt ra những thách thức và yêu cầu đổi mới quản lý xã hội cũng như thay đổi cách thức ra quyết định quản trị công. Mô hình và thể chế chính quyền đô thị vận hành hiệu quả sẽ có tác động mạnh đến phát triển kinh tế - xã hội ở các thành phố tạo nên lực đẩy đủ lớn để cất cánh nền kinh tế sớm đưa nước ta trở thành nước phát triển vào năm 2045 - nhân kỷ niệm 100 năm thành lập Nước. Bài viết đặt vấn đề gợi mở về mô hình và cơ chế quản trị của chính quyền đô thị, được xem là sự lựa chọn phù hợp trong bối cảnh này.

Từ khóa: đô thị hóa, chính quyền đô thị, thể chế, cất cánh kinh tế.

ABSTRACT

The rapid urbanization process in major cities in Vietnam is posing challenges and demands for the reform of the social management as well as changing the ways in making public governance decisions. Models and institutions of effective urban administration will have a strong impact on socio-economic development in cities, creating a push strong enough to lift up the economy to a developed country in 2045, which is to celebrate the country's 100th anniversary. The paper tentatively suggests a model and governance mechanism of urban administration, which is considered an appropriate choice in this context.

Keywords: urbanization, urban administration, institutions, economic takeoff.

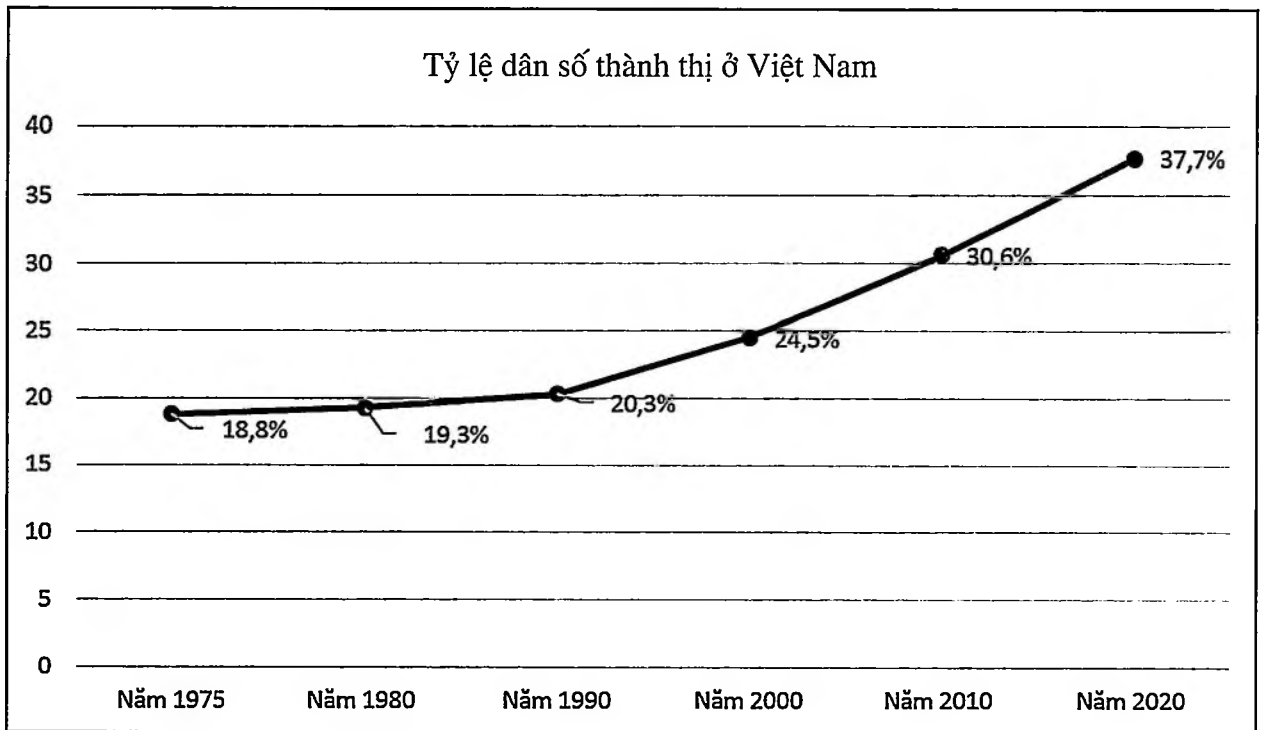
1. Xu hướng đô thị hóa nhanh

Dân số ở thành thị và tỷ lệ dân thành thị có xu hướng tăng nhanh trong 40 năm qua: Dân số hiện tại của Việt Nam là 97.470.711 người vào ngày 31/08/2020 theo số liệu mới nhất từ Liên Hợp Quốc. Trong đó, dân số thành thị là 36.727.248 người, tỷ lệ 37,7% dân số

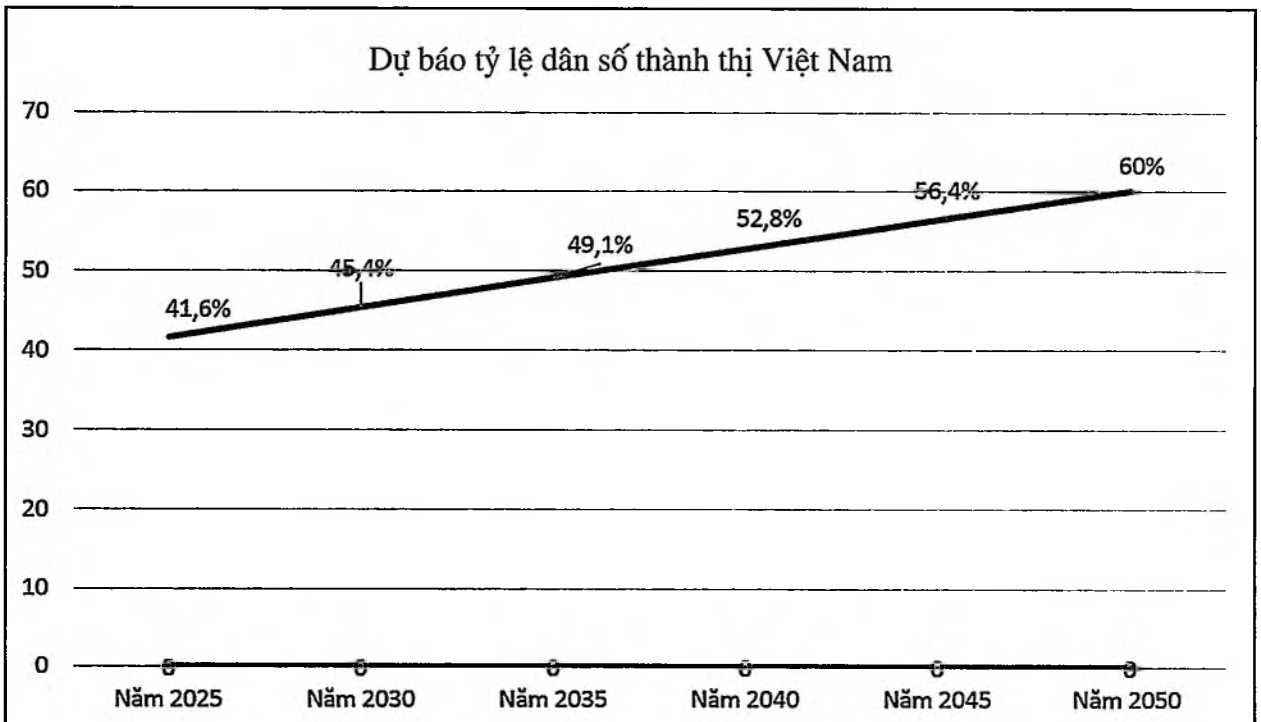
cả nước; năm 2010 là 26.910.696 người, tỷ lệ 30,6%, năm 2000 là 19.568.590 người, tỷ lệ 24,50%, năm 1990 là 13.817.423 người, tỷ lệ 20,30%, năm 1980 là 10.464.982 người, tỷ lệ 19,3%, năm 1975 là 9.152.476 người, tỷ lệ 18,8%.

Theo dự báo của Liên Hợp Quốc, xu hướng đô thị hóa ở Việt Nam sẽ còn tăng nhanh hơn nữa trong 30 những năm tiếp theo vượt 50%

^(*) Thành ủy viên - Bí thư Đảng ủy - Giám đốc Học viện Cán bộ Thành phố Hồ Chí Minh

Biểu đồ 1: Tỷ lệ dân số thành thị ở Việt Nam

Nguồn: <https://danso.org/viet-nam/>

Biểu đồ 2: Dự báo tỷ lệ dân số thành thị Việt Nam

Nguồn: <https://danso.org/viet-nam/>

tỷ lệ dân số sống ở thành thị: Năm 2025 là 42.039.428 người, tỷ lệ 41,6%; năm 2030 là 47.248.046 người, tỷ lệ 45,4%; năm 2035 là 52.215.812 người, tỷ lệ 49,1%, năm 2040 là 56.944.758 người, tỷ lệ 52,8%; năm 2045 là 61.416.054 người, tỷ lệ 56,4% và năm 2050 là 65.711.413 người, tỷ lệ 60%.

Quá trình đô thị hóa nhanh chóng này vừa phản ánh sự phát triển tất yếu của đất nước, vừa là xu hướng tốt để tạo ra các động lực tăng trưởng mới.

2. Mô hình và thể chế chính quyền đô thị

Trên thực tế các thành phố có tỷ lệ dân thành thị đông ở Việt Nam chưa có mô hình chính quyền đô thị đúng nghĩa và cũng chưa có hệ thống luật pháp riêng cho mô hình này. Khi các vấn đề bức thiết của đô thị như kẹt xe, ngập nước, hạ tầng y tế, giáo dục, giao thông... ngày càng trở nên quá tải và đặt ra nhiều thách thức thì việc đề xuất mô hình chính quyền đô thị và các yêu cầu được phân cấp, phân quyền, điều tiết ngân sách... dưới dạng cơ chế đặc thù càng cấp thiết.

Mô hình chính quyền đô thị được thí điểm có nội dung khá đơn giản, cụ thể là việc thí điểm về tổ chức bộ máy chính quyền: sẽ không tổ chức hội đồng nhân dân cấp quận, phường và xác định nhiệm vụ, quyền hạn của Hội đồng nhân dân cấp thành phố và nhiệm vụ quyền hạn của Ủy ban nhân dân cấp quận, phường cho phù hợp với mô hình không tổ chức hội đồng nhân dân cấp quận, phường. Hiện nay, các địa phương có đề xuất khác nhau:

- Mô hình chính quyền đô thị ở Hà Nội là thực hiện thí điểm không tổ chức hội đồng nhân dân ở phường;

- Mô hình chính quyền đô thị ở Đà Nẵng và Thành phố Hồ Chí Minh là thực hiện thí điểm không tổ chức hội đồng nhân dân ở quận và phường.

Tháng 11/2019 và tháng 6/2020, Quốc hội lần lượt thông qua hai nghị quyết thí điểm chính quyền đô thị tại Thành phố Hà Nội và Thành phố Đà Nẵng. Ngày 16/11/2020, Quốc hội cũng đã thông qua nghị quyết về tổ chức chính quyền đô thị tại Thành phố Hồ Chí Minh. Với nghị quyết này, Thành phố sẽ tổ chức mô hình chính quyền đô thị, không còn Hội đồng nhân dân cấp quận, phường và sẽ có thành phố trong thành phố. Nghị quyết có hiệu lực thi hành từ ngày 01 tháng 01 năm 2021. Theo đó, việc tổ chức chính quyền đô thị quy định tại Nghị quyết sẽ được thực hiện từ ngày 01 tháng 7 năm 2021.

Khi mô hình chính quyền đô thị được định hình thì điều quan trọng là thể chế chính quyền đô thị phải được thiết lập đầy đủ mới có cơ sở pháp lý vận hành mô hình hiệu quả. Các vấn đề quan trọng của chính quyền đô thị như phân cấp, phân quyền để ra các quyết định về đầu tư, sử dụng tài sản công, thu thuế, phí, tỷ lệ điều tiết nguồn thu giữa địa phương và trung ương... sẽ được xem xét, chấp thuận chừng mực theo các cơ chế đặc thù có thời hạn mà địa phương đề xuất riêng ở các đề án khác nhau chứ chưa phải trong tổng thể của mô hình chính quyền đô thị. Điều này cho thấy nhu cầu thể chế hóa về mô hình và pháp lý của chính quyền đô thị đang là yêu cầu đối với các cơ quan lập pháp, hành pháp và tư pháp.

3. Hàm ý quản trị công và mở ra cơ hội phát triển

Hiện tại với trách nhiệm của các địa phương như Thành phố Hồ Chí Minh, Hà Nội, Đà Nẵng có quá trình đô thị hóa nhanh đề xuất mô hình và xin cơ chế đặc thù của Trung ương đối với chính quyền đô thị nhưng trong 5 - 10 năm tiếp theo lại là trách nhiệm của Trung ương trong việc hoàn thiện mô hình và thể chế để quản trị quốc gia phù hợp với bối cảnh mới của đất nước.

Có lẽ trong đầu nhiệm kỳ của Chính phủ và Quốc hội khoá mới từ năm 2021 sẽ là thời kỳ của việc kiện toàn hệ thống lập pháp, hành pháp, tư pháp mở ra kỷ nguyên kiến tạo phát triển đất nước. Nếu xem đây là vấn đề có tính quan trọng và cấp thiết thì Trung ương nên thành lập Ban chỉ đạo quốc gia về hoàn thiện mô hình và thể chế chính quyền đô thị. Trong đó, vai trò của nhà nước kiến tạo là xác lập được mô hình tổng thể với đặc điểm về tổ chức bộ máy, cơ chế ra quyết định và giám sát, đồng thời có bộ luật để hướng dẫn hoạt động trong mối quan hệ với các luật khác không chỉ cho các thành phố này mà còn các thành phố tiềm năng khác ở các địa phương như Hải Phòng, Quảng Ninh, Cần Thơ, Đà Lạt, Phú Quốc, Bình Dương, Đồng Nai, Khánh Hoà, Bà Rịa - Vũng Tàu.

Các thành phố lớn ở Việt Nam chính là các trung tâm kinh tế, tài chính, nhân lực chất lượng cao, công nghiệp, khoa học công nghệ..., đóng góp phần lớn tổng sản phẩm quốc nội, ngân sách, tạo việc làm, đổi mới sáng tạo để phát triển đất nước. Chỉ tính Thành phố Hồ Chí Minh, Hà Nội và cộng thêm một thành phố có đô thị hóa nhanh trong số các tỉnh, thành sau đây như Hải Phòng, Bình Dương, Bà Rịa - Vũng Tàu, Đồng Nai,

Quảng Ninh, Đà Nẵng, thì tỷ trọng tổng sản phẩm quốc nội và ngân sách đạt ngưỡng 50% cả nước. Do đó, sự thay đổi mô hình quản trị công theo hướng chính quyền đô thị sẽ là chìa khoá vàng mở ra cơ hội rộng lớn đầu tư hạ tầng đô thị, dịch vụ, tài chính theo hướng đô thị thông minh từ đó thu hút đầu tư và công nghệ mới xứng tầm, tạo lực hút về vốn, khoa học, tài chính và chất xám để phát triển kinh tế - xã hội góp phần vào sự phát triển chung của đất nước.

Mỗi quốc gia ở những giai đoạn có những khó khăn, thách thức cũng như vận hội, thời cơ phát triển khác nhau, không có công thức hay giải pháp chung nào để xử lý bài toán này, điều này lý giải tại sao có sự chênh lệch về trình độ phát triển của các nước. Việt Nam hiện nay có những thành tựu đáng tự hào từ sự nỗ lực không mệt mỏi suốt gần nửa thế kỷ qua. Nhưng so sánh với các nước phát triển trong khu vực và thế giới thì chúng ta cần nỗ lực phấn đấu nhiều hơn nữa để không phải tụt hậu xa hơn. Chiến lược phát triển quốc gia đến năm 2045 nhân kỷ niệm 100 năm thành lập Nước để trở thành nước phát triển cần đón bắt những cơ hội và vượt qua nhiều thách thức. Trong số các thách thức và cơ hội có thể nhìn thấy đó là xu hướng đô thị hóa nhanh và cần có mô hình quản trị công phù hợp - chính quyền đô thị. Có lẽ điều mà chúng ta ít chú ý nhưng đó là chìa khoá để góp phần cất cánh kinh tế chính là sự phát triển của các đô thị hiện đại nếu có mô hình và cơ chế quản trị của chính quyền đô thị hiệu quả. Chỉ cần có 5 - 10 đô thị hiện đại với chính quyền đô thị hiệu quả thì sự tăng trưởng phát triển của các đô thị này sẽ nhắc bóng cả nền kinh tế phát triển

lên, nói theo thuật ngữ kinh tế là góp phần cất cánh kinh tế.

Vận nước chúng ta đang mở ra thời kỳ hội nhập sâu rộng và có vị thế trên trường quốc tế cùng với những thành tựu tích lũy được trong nhiều năm với sự lãnh đạo đúng đắn của Đảng và Nhà nước, kỳ vọng việc phát triển các đô thị hiện đại phân phối khá đều ở các vùng miền đất nước góp phần cất cánh kinh

tế trở thành nước phát triển trước thềm năm 2045 như một giấc mộng vàng của cả dân tộc Việt Nam.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Niên Giám Thống kê Việt Nam năm 2019.
2. Trang web <https://danso.org/viet-nam/>, truy cập ngày 25/12/2020.

